

A. Pung

Aleie nooresoo idealid

T. Kukk'e trükk, Turjewis — Tartus

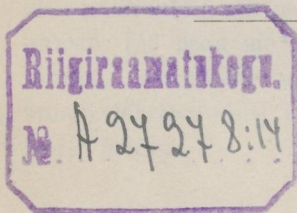
O. Kallas

Meie nooresoo idealid.

5. Treffneri kooli aastapidul 6-mal detsembril

1901 a. peetud kõne.

M. Pung.

Jurjewis — Tartus.

T. Kukk'e trükk.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 7 февраля 1902 г.

Lugejale.

Zärgnew kõne sai 6-mal detsembril 1901 a. H. Treffneri fooli aastapäewa mälestuseks peetud. Et aga selles kõnes mõni küsimus puudutatud saab, mis wahest ehk laiemas tähelepanemise vääriks oleks, siis arvas kõneleja teda ka trükkis avaldada ja temale natukesi laiema pealkirja, kui ta otsekohene siju on, anda võivat. Muidugi mõista, ei olnud kõnelejal võimalik meie noorele soole ära näidata, mis s f u g u s e d tema idealid peavad olema: meie noorjugu peab ise oma püüdmistele ja tahtmistele kindla siju andma ning ainult seda näidata, et meie noorel sool idealid vaja läheb, et nad talle mitte häbits ega üleliigsed ei oleks ja mis s f u g u s t e l teedel, mis s f u g u s t e abinõudega neid idealid enesele luua — see oli kõneleja ainus ülesanne. Kui palju ta seda teha suutis, näitab muidugi tulewik.

Ühte asja tahaksin ma veel arwustuste kohta tähendada. Iga näpunäite ja tõsise, asjaliku kritika eest saan ma tänulik olema, mingu nad ka minu waatest ja mõtetest kaugelt lahku. Et aga meie arwustused kirjatööde üle, mis meie seltskondlist elu puudutavad, sagedaste liiga isiklist laadi kannawad, siis pean ma juba ette tähendama, et ma isikliste mõnituste, laimamiste ja pahatahtlike mõtete võltsimise peale mingit tähelepanemist ei saa pöörama, ega neid awalijele arutusele võtma.

M. P.

Meie nooresoo idealid.

H. Treffneri kooli aastapidul 6-mal detsembril
1901 a. peetud kõne.

Mustatud piduandjad ja piduõerad! Jälle pühitsememe meie oma kooli asutamise päewa ja mälestame selle kooli algust, kus mitmed oma hariduse on saanud ja paljud praegu saavad. Sellepärast oleks siis õiguse pärast meie kohus, kas koolide tähtsusest üleüldse ehk meie koolist, academia Treffneriana'ist iseäraldi kõnelda ehk mõnda muud hariduslikku küsimust üleüldisele arutusele võtta. Kui meie aga täna sellest harilikult teest natukese kõrwale läheme, siis on meil selleks oma põhjused, sest seda teame ja tunneme meie wististe iseenesestki igauks, kes meie siia ilmunud oleme, et meie õpeasutus meile kallis ja armas on selle wärske ma õhuwoolu pärast, mis tema ruumides lehwunud on ja wististe ka praegu lehwib ja mida meie teistes õpeasutustes meie maal harilikult mitte ei leia. Ja kahtlemata tunneme ennast kõik, kes siinset hariduse wilja maitsta on saanud, kohustatud olema tänulikud olla selle mehe vastu, kes üksi oma jõuuga, kõikidest talistustest, tööst ja waewast hoolimata, selle wilja eest hoolt on kandnud ja teda rawitsenud. Et meie kõik oma kooli ja tema asutajat austame, seda näitab kõige paremini, ilma mingijuguste seletusteta,

juba see, et meie täna fiia nii rohkel arvul kokku oleme tulnud.

Teisest küljest, meil ei maksa wast ka mitte haridusest ja tema mõjust kõneleda, sest et tema üle juba nii palju räägitud ja kirjutatud on, palju rohkem kui ringi kwadratuurist ja nurga kolmeks jägamiseks, nii et meil wististe wõimata on midagi uudist sellele thema (asja) kohta tuua. Hariduse tähtsus on üleüldiseks kindlaks tõeks saanud, mis enam mingit iseäralist tõendamist ei tarwita. Et igauks meiteest sellest aabitja tõest aru saab, seda näitab meile jällegi see, et meie nii suurel hulgal siit koolist enestele waimuwalguft otsima oleme tulnud. Sellepärast arwan ma paremaks ka seda hariduse küsimust tänaseks kõrwale jätta ja ühe asjaga natufese tegemist teha, mis, niipalju kui ma näen, weel mitte puudutatud ei ole, kõige vähemalt meie juures mitte. Mul oli nimelt nõu täna paar sõna selle mõiste kohta tähendada, mida nooreeade idealismuseks hüütakse. Kui see mõiste iseenesest mitte just laialine ei ole, kui ta mitte just maailma küsimus ei ole, siisgi on ta meile wististe tähtjas küllalt, et tema juures natufese wiibida. Sellepärast tahaksin ma heameelega paar sõna nendega sõbralikult juttu westa, kes meie õpeasutuse wäljamineku läwe ees seisawad et kõrgemale edasi tungida, aga ka nendega, kes üle selle läwe on astunud ja ülikooli lähedamaesse õhku on jõudnud sõuda. Nendega ühes seltsis soowiksin ma tähendatud asja üle natufese mõtteid wahetada, sest et wististe igauks nendest enesele küsimuse ette on pannud, kudas oma elu rajada, misjuguiste plaanidega ja püüdmistega elu keerutuste sisse astuda ja misjuguist ilmawaadet enesele omandada. See oli see asi, mida ma tänase kõnelemise peapõhjaks panna tahtsin, selle küsimuse kohta käiwaid mõtteid arendada ja neile, niipalju kui mul wõimalik, selget kuju anda. Rahtlemata on see üts ilusamatest ja tänulikumatest ülesannetest, ning kui ma sel-

les sihis ka natukenegi juudaks ära teha, ma tunneks oma ettevõtte sadavõrt tasutaud olema. —

Noorus on lillede aeg. Niisama nagu kewadel loodus uuele elule ärkab, päikese säravate kiirte all, nii kudas kewadine wärwi-rikkus meie meeli kütkendab, niisama tärkawad ka inimese juures noores eas uued mõtted elule, wärsked mõtted, mis enestele tulewiku roosilistes wärwides ette kujutawad. Jätame selle tühise waidluse selle üle kõrwale, kas noorus kõige õnnelisem aeg inimese elus on, sest k u d a s ka meie selle küsimuse peale wastaks, meie ei ole selle läbi põrmugi targemaks saanud. Selle küsimuse peale saab igauks kõige õigemini ise siis wastama, kui ta ju elu kewade ja suwe läbi on elanud, kui ta ju elu talwe sisse on astunud. Ainult siis võib inimene oma elu üle otsust anda, enne mitte; kõik enneaegsed targutused on asjata ja järel dusteta. Praegu on meil ainult see teadmine tähtjas, et noorpõlw elu tema i l u s a m a s t k ü l j e s t näeb, sest et tal alles elu kibedused, tormid ja tuuled tundmata on ehk neid enesele niisuguses wormis ette kujutab, mis tema tahtmise wõimu ja energiid taga kihutab ja julgustab kindlale edasitungimisele tulewast wõidupärga lootes. See on ka see aeg, kus inimene enesele id:alid loob ehk oma tulewasele ilmawaatele aluse paneb. Nooruse wärsked jõud seadab enesele tulewiku plaanid ette, sagedaste suurepäralised, lootuserikkad, wikerkaari-wärwilised. Juba nooreea lillerikastel päewadel hakkab S c h i l l e r i ettekuulutus täide minema, et inimesele terve maailm kitsas näib olemat. Nooruse jõud ei mõeda sagedaste oma wõimupiirisiid ja sellepärast tõttab ta enamaste kaugele üle piiri oma ettekujutuse wabadel tiiwadel; ta leiab ka enamaste pärastpoole, et ta waim kaugeemale oli lennanud, kui et liha järele oleks suutnud tõtata. Ja kui sagedaste ei hüüta siis kahjurõõmuga, kui nooreea lootused täide ei ole läinud, kõrwalt waatajate poolt: „Paras, kes käs-kis rülele nii ligidale lennata, et tiiwad ära kõrwesiwad!“

Õhenehest mõista ei tohi meie mitte nende parastajate liiki endid heita, sest see ei ole ju kellegi patt ega ülekohus enesele idealisid ette seada, kui ka need idealid mitte täide minna ei wõi. Noorus on idealide aeg ja kus mitte idealisid, plaanisid ega sihtisid ei ole, seal ei saa ka tegusid olema. Kus meie tulewikus tegusid loodame, seal peame meie enne eneste ja teiste juures idealisid kasvatama. Idealid ja sihid on kui wari, mis tegude eel ja nende kannul käiwad.

Et oma päris kõneaine juurde tulla, peame seda kurba nähtust ette otja seadma, mida meie kõik, kellel wähegi filmi on, näinud oleme. Ma mõtlen siin seda idealide puudust, mis Eesti noortjugu üleüldiselt karakteriseerib. Waatamata selle peale, et meie keskmistes ja kõrgemates õpeasutustes õppiw noorsugu humanistilise hariduse kõige kõrgemas kraadis saab, tulewad nendest siiski nii igapäewased, nii wärwita karakterid (iseloomad) wälja kui iganes wõimalik. Pole seda waimulendu, seda hinge sädet, mis mitme wõera rahwa noortjugu elektriseerib, kui selleks wähegi põhjust on. Seal on edasitungimine, püüdmine, mõtete, plaanide ja idealide loomine, elaw mõtete wahetus, seal on mõtte-elu. Kui meie aga Eesti rahwa juurde tagasi tuleme, siis näeme meie, et kõiki sarnast mõtte-elawust meie nooresoo juures mitte ei ole ning kui meie selle nähtuse juures kauem wiibime, tema põhjust otsime, siis peame wastu tahtmist küsima: Kas siis Eesti noorel pool ei ole asja enesele tulewiku idealisid lüua? On siis meie Maarja maafeses kõik juba idealilises korras? Awaldab siis Eesti edasipüüdwa nooresoo peale ka see seitsmesaja aastane tume minewiku loor oma jurmawat mõju, nii kudas ta terwe Eesti rahwa peale õeldakse mõjunud olla? On siis Eesti noortjugu tõeste tuim kõige nende küsimuste kohta, mis tema armastisikut ennaft lahkest ei puuduta? Kurb oleks, kui meie kõikide nende

küsimuste peale „ja“ peafine vastama! Ja kui meie tõeste terasemalt meie nooresoo elu, keskkoolides ja universiteedis, tähele paneme, siis näeme meie, et meie junnitud oleme, seda kurba lugu tõeks tunnistama. On see aga loomulik furd? Rahtlemata mitte, sest kui noorus on juba wärwide aeg, siis peab tema ka idealide aeg olema ja kui juba noores eas idealid ei kaswa, kus kaswawad nad siis?

Meile õpetatakse ehk tuubitakse pähe Zumala ja inimeste woorust juba sest saadik, kui meie meele mõistusele hakkame tulema; meid kaswatatakse heades eeskujudes ja tarkades sõnades, meid haritakse kõige kõrgemas moraali sisteemis — ja mis on kõik selle järeldused: niipea kui meie koolipingilt läinud oleme, on kõik need ilusad asjad õnnelikult unustatud. Tõsi on, see õpetuswiis ei ole ju meie nooresoo süü ja süü langeb õpetuswiisi enese peale: meid lümmatatakse laia phrasede ja sõnakõlksude mantli sisse ära ja enne kui meie aru oleme saanud, oieme meie oma selge filmawaate ju kaotanud. Sellepärast ei ole asja arwata, et meie õpetuse sisteem karakterite (iseloomude) kaswatamiseks kohane oleks, sest et ta selle asemel, et meie filmi selgitada, neid elu nähtustele tõntsiks teeb. Ja kahjuks, kui sagedaste ei pane see humanistlik õpetuswiis wärwitud prillid meie „haritlastele“ ette, mille läbi nad elu peale waatawad ja selles wärwis enestele elust pildi teewad, misjuguse wärwilised prillid nad on saanud.

On siis aga meie õppi w noorsugu t ä i e s t e i l m a tulewiku plaanideta ja idealideta? Ei, seda ei wõi mitte öelda, sest et sarnane olufurd ülepea wõimata on. Mingisugused tulewiku sihid igal inimesel on, olgu need sihid ka kes teab kui weiklased ja isiklikud. Ma arwan, et ma ei efsi, kui ma ütlen, et meie õppiwale nooresoole ju maast = madalast niisugust elu kui ideali ette seatakse, mida sakslased „Philistertum'iks“ hüüawad. Waatame siis õiete ligemalt järele, mis tähend

dab philister ja misfugused weedrid tema peaju üle walitjewad*)

Philistri esimine mure ja suurem hool on enesele pesa asutada, sooja pesa, mis kõikidest wälimistest liikumistest ja tuultest warjatud oleks. Perekondlik õnn — see on philistri tähtsam ja südamlisem ideal ja selle kättesamiseks püüab ta kõiki oma elu plaanitada. Juba warakult hakkab ta und oma armsast naisufesest, oma järeltulewast soost j. n. e. nägema, just kui tuttawa Wene kirjaniku Gogoli igaweseks tehtud typus Tschitschikof (Чичиковъ, „Мертвыя души“) see philister Wene mundris. Et kõiki seda head kätte saada, jelleks läheb muidugi kõlijewat metalli waja ja siit selgub philistri suur tung haljale oksale tõusta, maksu mis maksab, muud kui kõik seda ühe tingimisega, nimelt: weikese waewaga suurt kätte saada. Seda teed leiab philister enamaste karrierte gemises, see on kõik abinõuud jaawad tarwitatud, et seltskondlikkude astmete peal kõrgemale tõusta; sellepärast on philister oma ülemate wastu kui meši moka peal ja roomates ja kápuli ligineb ta oma saagile. See lahuse ring ulatab ka ta ülema koerani, kelle eest ka hoolitsetakse, „чтобъ ласкова была“ — et ta lahke oleks. (Молчалинъ, „Горе отъ ума“ Грибоѣдова).

Uga jätame parem philistri eluwiiisid ning kumbed kõrwale ja paneme tema mõtteid, tema ilma waa te, kui sellest philistri juures ülepea juttu wõib olla, walguse sisse.

*) Et mitte segadust ei sünniks, pean ma tähendama, et ka meie juures see sõna „philister“ tarwitusel on, aga natuke teises mõttes, kui ta kõnes tarwitatud saab. Meie juures kutsutakse philistriteks kõiki neid korporatsiooni liikmeid, kes uniwersiteedi lõpetanud on. Niisamuti hüütakse philistriteks ka Gesti üliõpilaste seltsi oluud liikmeid. Saksamaal tähendatakse aga philistri nimega kõiki neid, kes koduses elus kõigist ilmast lahuse oma perekonnaga waikist elu elawad ja kellede üleüldine silmaring selle läbi õieti kokku on kwiwanud. Kõnes saab sõna „philister“ wiimases tähenduses tarwitatud.

Oma hariduse saab philister harilikult ülikoolis, selles teaduse = templis ning Jurjewi ülikool, meie alma mater Dorpatensis, on meile palju ja palju philistrifi andnud. Näib koguni nagu oleks meie teaduse hallikas iseäranis kohane philistrite wormimiseks. Oma eksamid teeb philister kudas kellegil juhtub: mõned pühendavad „teadusele“ kümme aastat, kuna jälle mitte harva ka seda ette tuleb, et philister kuldmedaillega oma hariduse lõpetab. Ülepea ei anna õppimise hool philistrile mingit iseäraldust: ühesuguseks jäävad nad oma mõtete poolest kõik, nii need, kes cum laude (kiitusega) lõpetavad, kui ka teised, kes hädalt-waewalt eksamite tuleproovi ja läbi-lipu lastmist wälja kannatada suudavad. Eksam, eksam — see on philistril kõik ja diploma — see on see päris kõik. Eksami jaoks saab ainult ette walmistatud, sest mis üle selle, see on tulewase philistri armamise järele üleliigne, see on talle terra incognita (tundmata maa) see on talle tühine asi, rumalus ja lollus. On ülikool lõpetatud, ei ole philistril edasiharimise peale mõtetki: kõik ta jõud kulub nüüd selle peale, kudas karrieri teha.

Waatame siis nüüd ligemalt, misugused tema üffitud waated on ja wõtame kõige pealt ta waate politika peale. Ränk on ütelda, mida karwa politika waade philistril on, sest et ta hoolega selle järele waatab, kust poolt kõige kõwem politika tuul puhub. Ruhu poole politika tuulelipp oma nina pöörab, sinna poole hoiab oma nina ka philister. Oma enese politika waadet ei wõigi philistril olla, sest et ta kõik oma politika tarkuse wesisetest ja pealiskaudsetest ajalehtedest korjab, nagu üks neist sinatsetest „meie ülikooli linnas“ ilmuw „Nordländische Zeitung“ on.

Philister on patriot (isamaa armastaja) kus seda tarwis, ja kõneleb patriotismusest (isamaa armastusest) suurema suuga, kui hallitanud wanameelne Wene

mõisnik Karasjin. Gestlasi ei nimeta ta teifiti kui armas Gestirahwas, armsad suguwennad, just nii nagu armas kogudus. Selle „armja Gestirahwa“ tegusid kiidetakse taewani, kus seda waja on, kuida nad wägewad sõjamehed maal ja merel olnud, kuida nad ükskord koguni Sigtuuna linna Rootsi maal ära olla lõhknud, kuida nad oma koduses elus karsked ja puhtad olnud, kuida abielu nende juures pühaks olla peetud ja palju, palju teifi üliilusaid asju. Muidugi oli kõik see „ükskord,“ nüüd on kõik hoopis teifiti, kõik halwa poole kaldumas, lisab philister õhates juurde. Seda sügawat õhkamist kuuldes, mõikšime meie arwata, et philister suu ja sulega waimustuse õhinal meie awalikust elust osa wõtab ja temale ühel ehk teisel wiisil kasu tahab saada. Kui meie aga terasemalt waatame, ei leia meie midagi farnast, sest philister ei taha meie aja eluga tegemist teha ega tema nähtusi arutada ja analüseerida, — see mõiks ehk kudagi teda politikasse ajada ja wiimaks langeb kuskilt etteaimamata milgi wiisil mõni warjukene ta peale — hoidgu aga selle eest kõigewägewam. Sellepärast on philistril iseäraline sympathie (kaastundmus) wanafu, ennemuisteste juttude, wana feele, mõistatuste, wanafõnade j. n. e. wastu, mis philistril meie kurja, tagedat ja õelat käesolewat aega unustada aitawad ja teda rahuliste unistuste ilma wiivad, kus ta ennast kodus tunneb olewat.

Kui aga siisgi mõni philister nagu kogemata mõne meie aja küsimuse ülesse wõtab, siis hüüawad teised kõik kooris: „Rahu, rahu! ühendust! rahu kosutab, waenkaotab!“ — ja kõik jääb jälle endist wiisi suikuma. Mis philistril see korda läheb, et Gestirahwal küllalt paiseid on, hakka nüüd nende üle pead murdma wõi püüa neid arstida; kel häda, see hüüdgu ise, waata aga, et oma pesa-ase soe on. Ja, sõnu teha, mõõdaläinud aegafid õndfaks kiita, käesolewat aega

manitseda hea ja kurja nimel ning tulewa ajaga ähwardada — see ei nõua wacwa ega fanna tusta — seda teha on philistril kohane. Aga otsekohefeks nõuks ja toeks elus olla, ei, see ei lähe — kes aga wõib teada, kust siis hädaoht waritseb. Ja armjale Gesti rahwale natukesse mokka määrida, ega seegi fahju ei too ning sellepärast kirjutab, näitufeks, keegi philister eestlaste suure luuleaani üle sõnasõnalt järgmiselt: „Et niisugust tööd (Kalewipoeg) üks inimene mitte teha ei jaksa, waid terve rahwa waimu suurus; ja kofkufõla sinna tarwis läheb, siis on kindel, et Gesti rahwa seas luuleandi aruldafel wiisil rohkeste leida on. Seda ütelist wõime fannii tõdestada: meie rahwal on tõsise iseloomu tõttu sügaw tundmus ja teraw põhjallik läbi mõtle mine, nii wõib eestlane selgemini ja hõlpsamini, kui mõne teise rahwa liige, iga asja järele aimata, seda oma waimufilmi ette fujutada; ja et inimese loomuses see fund olemas on, et mis tema waimus juba fujuks on saanud, seda tahab ta fa ilustatult, kunstina, teistele awaldata, siis wõib Gesti rahwaft luuletajaks rahwaks nimetada.“ Mitte asjata ei saanud see kirjatöö, kus farnased meelitawad mõtted ette tulewad, wõidupidula uuhinnaga kroonitud!

Philister pühendab oma aega wahete wahel fa ilukirjandufele: loeb romaaniid ja luuletufi, aga muidugi oma maitse järele. Seda maitset täidawad küllalt weisjed jutud, mis harilikult sellega lõpewad, et „nad teineteist fätte fawad,“ nii nagu neid fuufirjas „Bibliothek der Unterhaltung und des Wissens“ tofinate kaupafilmub. Need romaanid fawad tellimise peale kirjutatud, nii nagu meie paar fawapaid kingsepa juures ehk ühe fuue rätsepa juures tellime.

Philister loeb wahete wahel luuletufi ja lafeb ennast uende läbi waimustada. Muidugi on philistril

ka siin oma isesugune maitse, see on nii lahja kui vähegi võimalik. Nagu keegi philister ise tõendab, „rõõmustada ta ennast lillede ilust, metsa lohinast ja wee wulinaast; teda waimustada särawad tähed, päikene ja kumakuu; koidu kuma ja õhtu eha täita tema rinda õnnetundmusega ja ülendada tema hinge.“ Ühesõnaga, see on see nõndanimetatud sinisulka-poesie, mis philistri maitse järele on. See poesie (luule) käib tema piisikeste, igapäewaste interesfidega ja waadetega kokku, see on tema mõistusele arusaadam.

Sagedaste tuleb aga ka ette, et philistril enesel luuletujud peale käiwad. Niisugustel pilkudel laulab ta, nagu tähendatud, lillede hiilgusest, tähtede särast, päikese kiirtest, kuu kumast ja muudest ilufatest asjadest, sest philistri arwamise järele on kunsti, seega ka ilufirjanduse esimene ülesanne iluduse kirjeldamine. Kõik, kus üfsikute inimeste ja rahwaste häda ja walu, seltskondlist ülekohut, rõhumist ja kurnamist lugejale siimi ette tuuakse, — kõik see on philistrile läila, sest et kõik see ta magust rahu rikub ja tema hea seedimise peale halba mõju võib awaldada. Kõiki seda ei taha philister ei näha ega kuulda. Sellepärast laulab philister iludusest ja sellepärast pühendab ta oma luulelapsed oma armsale abikaasale.

Ta laulab ka oma isamaa armastusest niisama kõrgel toonil, nagu ta temaft kõneleb. Ka siin tarwitab ta ära kulunud ja niiriks läinud kõnekõltsusi. Et oma tundmuste ja mõtte waesust finni katta, hakkab ta harilikult ja lõpetab ka oma isamaa laulusid raske õhkega: Oh isamaa, oh isamaa, oh isamaa!“ — just niisamuti nagu meie tuttaw luuletaja Reinwald omal ajal, muidugi pillamiseks, laulis:

„Oh hobune, oh hobune,
Kui kaeru sõi su suu,

Oh hobune, oh hobune,
Siis wõtsin mina puu j. n. e."

Ruid mitte sõnad ei ole, mis luuletusele mõnu annavad, vaid mõtted on need, mis luulet ehivad ja tõstised tundmused, mis mitte kunstlikult üles õhutatud ei saa ja mis ainult elawast waimustusest wälja wõiwad woolata. Aga philistril ei ole waimustust, kõige vähemalt mitte tõstist waimustust. Tema tundmus tõuseb wahete wahel natukesel kõrgemale oma harilikust seisukorrast, et jälle filmapilk langeda. Ta tundmus on kui tuli niisketes õlgedes, mis küll palju suitsu annab, ennast kaugele laiali laotades ja nähtawaks tehes, mis aga siiski kedagit ei soojenda.

Mis luulet wõime meie philistrilt loota? Luuletaja peab oma kindel ilmawaade, oma idealid, oma tundmused, mõtted, püüded olema, kust wõtab aga jeda kõik philister? Tõsi on, ka temal on oma waade — mitte küll ilmawaade — aga niisugune waade, mis ainult ja ükski iseennast näeb. Mina, mina — see on philistri amen, amen! Armas „mina“ — see on kõik, mida ta näeb ja mille kasuks ja mille läbi ta kõik teeb, mis ta teeb. Mina — see on peaasi philistri sakramendis, aga mis üle selle, see on kurjast.

Rentsakas on ka philistri mõttetarkus. Kõik mis olemas on, on sellepärast, et philister olemas on. Loomad ja taimed on sellepärast, et philistri elu ülewal hoida, meri ja maa on sellepärast, et niisugune olemus wõimalik oleks, nagu philister on; meie maakera ja päikene, kuu ja tähed on kõik ainult selle tarwis, et philistril neid waja läheb. Linnukesed laulawad metsades, et philistri kõrwa mahedalt kõdistada, lillekesed õitsewad aasade peal, et philister nendest ennast rõõmustada wõiks — kõik, kõik on Kõigewägewam niimoodi sisse seadnud, et philistril sellest kasu ja rõõm oleks. —

See on lühidalt philistri waimuelu physiognomie (wälimine kujud), mis talle igal maal ja igal ajal ühe-

fuguse pitseri peale vajutab. Et seda kujukust täienda-
da ja lõpetada, ei leia ma paremat, kui Goethe sõnu
tuua. Saksja luuletaja küsib:

Was ist ein Philister?
Ein hohler Darm,
Mit Furcht und Hoffnung ausgefüllt,
Daß Gott erbarm.*)

Meie kõneaine juurde tagasi tulles, peame meie
tahtmata küsima, kas siis tõeste võivad need ja sarna-
sed philisterlised waated ja mõtted meile, meie nooresoo-
le, eeskujuks olla? Kas võivad nad juba nüüd, meie
nooruse õitseajal, meile meeldida ja juba nüüd meile
juhtijateks olla meie praegustes püüdmistes ja plaanides?
Minu arvates, ei iialgi! Noorus nõuab, juba sellepä-
rast, et ta noorus on, meilt idealisid, aga kui ta niisu-
guste püsivate idealidega rahul on, nagu nad philistritele
ja nende seltskonnale omased ja kohased on, siis ei ole
see kellegi noorus. Kas meie siis juba koolipingil soo-
jast pesaafemest peame unistama, kas meie juba maast
madalast peame järel hakkama rehkendama ja kaaluma,
kui palju rublaid ja kopikaid see ehk teine amet meile
sisse võib tuua? Muidugi mõista, ei ole kaugeltki
minu mõttes, et sarnane rehkendamine ise enesest ülekoh-
tune oleks, aga ainult see on üleliigne ja kurb, kui ta
meie alalisteks plaanitamiseks saab.

Meie peame muidugi seda praktiliselt sihti filmas
pidama, millest meie tulevikus elada tahame, aga see ei
tähenda sugugi, et meie kõik muud mõtted ja asjad soo-
tumaks kõrvale peaksite heitma. Peale töötamise prak-
tilise sihi tarvis jääb meil küllalt veel aega ja mahti
järele, et enesele teatavat ilmavaadet sünnitada ja üht-
lasi sellega ka idealisid. Rahetsusega pean ma aga jälle
seda etteheidet fordama, mida ma juba ennemalt tegin,

*) Mis on philister? Tähi soolikas, hirmu ja lootusega täis täide-
tud, et Jumal halasta.

nimelt, et Gesti õppiw noorsugu i m e k ü l m a l t oma ilmawaate tarwis töötab, et tal see harilik idealismu-
puuduma näitab, nagu see mitine teiste rahwaste noore-
foo juures suurel mōedul omane on. Rahtlemata, Gesti
noorsugu ä r f a b ü k s f o r d sellest tuimusest ja loob
eneesele idealid, mis talle kohased on ning meie kohus
ning ilusam ülesanne on seda teed hakata ja niipalju
kui jõud jaksab, teda puhastada.

Rüsimus seisab aga nüüd selles, m i s s u g u s e d
peawad idealid meie noorel sool olema, m i s s u g u n e
olgu nende idealide siisu ja kudas, mil teedel, nad jünni-
tatud peawad saama?

Rõige pealt peame meie seda magedat idealismust
kõrwale heitma, millest wāga paljud philistrid und nāe-
wad, kes seda lootust eneste siidametes kannawad, et
maa peal üksford paradüis saab olema, kus kõik inimesed
õnnelikud, hädata ja waluta on. Meil ei pruugi ka
neid uskuda, kes loodawad ja õpetawad, et üksford ilu-
dus, headus, õigus, tõde, ilmas walitsema saawad, sest
et need ilusad sõnad ise eneseft midagi ei ütle. Kitsas
filmaring ja egoismus (enesearmastus) peidawad endid
nendes laiades sõnakõlksudes, mis uinutawalt mõnegi ini-
mese waimu peale mõjuwad. Neid sõnakõlksusi tarwita-
wad heameelega ka need, selle põhjusemōte on:

„Kes on pantud orjama,

See orjaku heameelega.“

Geltähendatud phantastie-pildid, kaunistatud mitme-
suguste ilusate, aga laiamōtteliste ja wāheütlewate sõna-
dega, ei tohi meid mitte eksitada, ning meil ei ole ka asja
endid mitte nende mõju alla anda. Need sõnad, nagu
headus, tõde, saawad oma mōtte ainult selle järele, mis-
sugune r e a l i l i n e s i s u neile antakse. Minu arwa-
tes lähed meile k a h t e j u h t r i õ t e t tarwis, millede
abil meie enestele k i n d l a d i d e a l i d üles wõime
seada, kartusjeta, et nad unistuste filda saaks loetud.
Need juhtmōtted on: esiteks, i d e a l i d p õ h j e n e g u

rahwa elus eneses ja wõtku enestele filmapiistwa kaju selle järele, kuidas see elu ajaloolikult wõrsunud ja edenend on ja mis sugune ta praegune seisuford on; teisels, idealisid andku meile tõsine teadus, aga mitte meie paljas arwamine, usk ja phantasie. Ainult need idealid seisawad kindlal alusel, mida meie teaduse abil elust enesest oleme wälja selgitanud. Kui meie ühe ehk teise nendest kahest juhtmõttest kõwale jätame, siis kaotame meie oma jalge alt kõwa aluse ja meie langeme oma tuuleliste unistuste kuristikku. Elu ja teadus, mõlemad üheskoos, ilma phantasie kaunistusteta — need andgu meie materjali, mille abil meie oma idealid wõime üles ehitada. Ja kui meie nende juhatusete järel käime, siis ei ole meil asja karta, et meie idealid tulewikus täide ei lähe. Meil jääb igitahes see kindel teadmine, et kui meie neid idealisid tõeks ei ole teinud, siis üksford nad ometi tulewaste põlwede püüdmiisel ja töötamiisel täide saawad minema.

Nende kahe juhtmõtte põhjusel tuleme ka sellele kindlale otjusele, et idealide ülesehitamine mitte kerge töö ei ole; selleks läheb rohkem aega ja waewa tarwis, kui philiisterliku idealismuse kokkuseadmiiseks, mis sõnakõlksudes seisab, nagu headus, õigus j. n. e. Nagu öeldud, on need sõnad ainult täiendawad mõisted, mis oma mõtte selle järele saawad, mis sugune siju neile antud saab. Sarnaseid sifutühiseid idealisid on enesele kerge sünnitada, pehme sohwa peal aledes ehk sooja kamina ees istudes: nad ei nõua mingit waewa ega uurimist. Kuid tõsised idealid, meie mõistusele arusaadawad ja meie tundmustele ligidad, nõuawad tõsist tööd ja seda tööd peame meie juba noores eas peale hakkama, sel ajal, kui meie enestele üleüldist ilmawaadet sünnitame. Meie ilmawaatega ühes tõusewad meil idealid ja kui meil kindlat ilmawaadet ei ole, siis ei wõi meil ka kindlat

ideali olla, sest ainult meie üleüldine ilma-
waade on see, mis meie idealidele kindla
kujuga vormi annab. —

Austatud koosolijad! Need olivad need nii lühidelt kui vähegi võimalik kokku võetud mõtted, mida ma siin meie idealide ja nende kujutamise kohta tähendada tahtsin. Ma tahaksin veel paar sõna selle mõiste kohta öelda, mida „nooreeade idealismuseks“ kutsutakse. See mõiste „nooreeade idealismuseks“ saab enamaste tarvitatud kui pilkesõna, millega lapseliku usku inimeste headuse, õiguse, tõe ja otsekohesuse sisse tahetakse tähendada. Kui ka sarnaseks pilkamiseks vähe asja on, siiski peame ka meie tunnistama, et niisugune roosawärwiline, luuleline idealismuse meie tegudes mitte juhtnööriks ei tohi olla; ta ei olegi ka idealismuse tõsisel mõttes, vaid ta on ainult ilma ja tema elu mitte tundmine, ebaturundmine. Meie peame juba aegsaste sellele mõttele endid harjutama, et ilmas auusust ja õigust vähe on, et siin südametunnistusega sagedaste kaubeldakse, et eluosavus, kavalus, lipitsemine, meelitamine ja küürutamine harilikult palju enam järeldusi annavad, kui õiglane töö, waimuteravus ja auusus. Neid asju ei võta nooreeade idealismuse mitte oma rehnungisse ja sellepärast tarvitatakse seda sõna pilkamiseks. Et aga mitte pilkamiseks põhjust anda, peame meie oma idealid nende kahe juhtmõtte najal looma, mida ma eunemalt tähendasin. Kui meie oma idealid teaduse abil elust võtame, siis ei sünni mingit lõhet elu ja idealide wahel, vaid nad mõlemad, elu ja idealid, on üks, nii kui puu tüvi ja puu kroon üks puu on. Idealismuse on nooreeadele soovitav ja kohane, aga ainult elust ja teadusest wälja kaswaw idealismuse.

Ja kas siis Eesti õppiw noorsugu enesele sarnast idealismust mitte omandada ei taha, seda idealismust, mis ainult meie mõtte-ilmale meelitawa kuu annab? Üksi tahtmisees ongi siin küsimus, et ta tarwiline

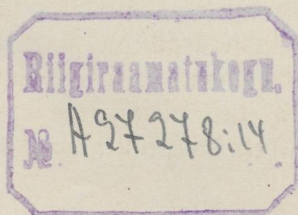
on, selle üle ei arwa ma kahelda wõiwatti. Igal ühel meie seast tuleb üksford aeg, kus meie ühel ehk teisel wiisil elust osa wõtma saame, kas see siis palju on, kui meie nõuname, et ka igal ühel enam ehk vähem kindel ilmawaade oleks? Ja kui meie seast keegi peale enese kallil „m i n a“ ka teistele inimestele kudagi wiisi kasulik tahab olla — kas siis mitte kohane ei ole nõuda, et tal ka oma plaanid, püüdmised ja — i d e a l i d oleks, mis talle walguft näitaks seltskonna kasuks töötada? Meie peame meeles pidama, et ainult julge ja kindel teerada meid eesmärgile wiib, iseäranis seltskondlises elus, kus kõik nii kõikuw ja wankuw on. Oma teerada kinni pidada on meil aga wõimata, kui meil siin juhtiwaid idealisid ei ole. Idealisid lähew meil tarwis, nii kui taimedel walguft waja lähew.

Et Eesti noorsugu enesele idealisid luua j u u d a b, selle üle ei ole kahtlustki. Selleks on ainult üks tingimine waja ja nimelt t õ s i n e t õ ö t a m i n e selles sühis. Selle tõsise töötamise tarwis saab tal küllalt mahti olema, kui ta aga oma jõudu selle peale tarwitada tahab. Kui ta selle asemel, et wehklemist õppida, mis ajast ja arust läinud ja mis keskaja Don=Quichotte'iji meelde tuletab, selle asemel, et õllepudeli korki graciös wälja tõmmata — kui ta kõige selle asemel natukesi oma ilmawaate harimise kasuks töötab, siis saawad tal warsti ka elu idealid käepärast olema.

Et efsiarwamistele mitte maad anda, peame ühe asja kohta weel paar sõna tähendama. Wõib olla, mitmed ehk küsiwad, kas meie mitte liiga j u u r i nõudmisi meie nooresoole ette ei pane, kui meie temalt kõik sugusid idealisid tahame. Niipalju kui mulle näitab, sugugi mitte! Elu ei nõua meie käest h e r o i s m u s t (kangelaste tegusid), ta ei nõua, et meie oma e l u ehk w a r a tema kasuks ohwriks tooks, waid sest saab küll ja küll, kui meie oma jõudu headele püüdmistele ja plaanidele ka ainult toetuseks anname ehk ka ainult

feda, kui meie neile mitte vastu ei tööta. Kui ta mõnel tegeliseks kaastöötamiseks jõud puudub, siis peab ometi tema heast tahtmisestki lugu pidama — ja ka see on teatawal mõedul oma ideal. —

Wiimasel ajal on üks waidlemine iseäranis mooduks saanud, nimelt selle üle, kas saab ükskord Eesti rahwas oma rahwuse ära kaotama wõi mitte. Meie wõime rahulise südamega sellest mötteta ja põhjusteta waidlusest mööda minna, ilma et meie teda tähele paneksimme. Selle küsimuse üle arutamine, kas Eesti lapsed tulewikus oma rahwuse kaotawad, kas nad teiste rahwastega ühte sulawad — see on tühja õlgede peksmine, mille kallal meie „isamaa pojad“ wahete wahel oma aega wiidawad. Misjugune saab Eesti laste tulewik olema, kes seda wõib ette aimata ehk ära teada. Sügawad ajaloolised muutused wõiwad ette ära nägemata järeldufed tuua ning meie praegused arwamised kõik tühjaks teha. Olgu aga meie tulewik misjugune tahte, meie peame ühte asja meeles pidama, et kui ükskord tõeste Eesti rahwas oma iseloomuse kaotab, siis suur osa süüdi sellest Eesti nooresoo ja tema idealismuse puuduse peale langeb. Ja kui meie noorsugu seda süüdi enese peale mitte wõtta ei taha, siis peab ta enesele kindla ilmawaate omandama, ta peab enesele idealid looma, neid elust ja tema tarwitustest teaduse abil wälja kaswatades. Glu ja idealid on see märk, millega Eesti noorsugu enesele tulewiku wõidab.

A 27278:14

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

1 0100 00070703 0